

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ВИМІРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Луковенко І. Г.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри суспільних наук

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського,

доцент кафедри етики та естетики

*Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Визначення академічної доброчесності як одного з фундаментів сучасної освітньої системи дає підстави вважати, що ця сфера складно, але набуває того значення, яке їй належить, та поступово стає (чи намагається стати) одним з засадничих елементів академічної культури у її науковому та освітньому вимірах.

Моральні чесноти не є, та навряд чи можуть бути сферою застосування правових санкцій, а моральні категорії ми майже не знаходимо у правовій площині. Певним виключенням тут є як раз категорія «доброчесності». Як моральна категорія «доброчесність» зазвичай визначається як прояв тілесної та духовної чистоти. Її латинський аналог «castitas» ми, як правило, перекладаємо словом «непорочність», що з одного боку розуміється як «цнотливість», «невинність» (у фізичному вимірі), з іншого – «безгрішність», певний рівень (достатньо високий) моральної чистоти (у духовному вимірі). А грецьким аналогом є один з базових термінів античної етики та естетики – «σωφροσύνη» («софросюне»), як гармонія розумності та моральної чистоти.

Взагалі, термін «доброчесність» є одним з найпопулярніших у наших законотворців. Він вже міцно став частиною нашого законодавства. Ми його можемо зустріти всюди, де є привид казати про етику та мораль. Наприклад, Конституція прив'язує доброчесність виключно до аспектів діяльності суддівської влади, зокрема, визначає доброчесність як одну з вимог до суддівської посади (в жодних інших аспектах цього терміну ми там не зустрінемо). А, наприклад, у Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2021–2025 рр.» цей термі зустрічається 26 разів у різноманітних аспектах [2].

Вже це дає підстави бачити, що маркування високого рівня дотримання моральних вимог у сфері академічної діяльності (освітньої та наукової) саме категорією «доброчесність», задає достатньо високу планку у цій сфері. Принаймні, у вимірах морально-етичних категорій та їх змістовного наповнення.

Власне, це і підкреслюється у офіційному визначенні академічної доброчесності у Законі України «Про освіту», де вона визначається саме як «сукупність етичних принципів» [3].

Англomовний аналог (а точніше, англomовне першоджерело українського терміну «академічна доброчесність») «academic integrity» можна перекладати і як «академічна чесність», і як «академічна порядність» [5, с. 406–407]. Але також і «повнота», «довершеність», «цілісність», тобто, з одного боку – нездатність до низьких, аморальних, антигромадських вчинків, якість бути чесним і мати тверді моральні принципи, які людина відмовляється змінювати, з іншого – високий рівень стандартів у певній діяльності, або стандартів виконання своєї роботи та рішучість ці стандарти не знижувати.

В цілому, треба підкреслити, що сам цей термін є доволі новим для українського науково-освітнього простору, отже, інколи ми можемо зустріти різні варіації: і «академічна чесність», і «академічна порядність», і, врешті-решт, «академічна доброчесність». Останній термін, мабуть, найбільш вживаний та поширений. Дослідники звертають увагу на щонайменше три аспекти цього терміну, серед яких морально-етичний є суттєвим. Так, В. Хмарський (посилаючись на «Новий Вебстерівський словник») вказує, що «integrity» «походить від пізньолатинських слів «integer» (ціле число), «integrare» (складати ціле) або «integritas» (цілісність). Переважна більшість слів з цим коренем стосуються математики. І лише термін «integrity» має виключення, оскільки на перше місце з трьох тлумачень поставлено «моральну чистоту», «порядність» (moral soundness, probity), а потім – «цілісність, завершеність» («wholeness, completeness») та «якість або стан недоторканності» («the quality or state of being unimpaired») [6, с. 54].

Наступним аспектом, який варто підкреслити, говорячи про морально-етичний вимір академічної доброчесності, є те, що дотримання норм академічної доброчесності (з точки зору чинного законодавства) носить статус імперативу: як з боку здобувачів освіти, так і з боку педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників воно має зобов'язуючий характер, нормою безумовної вимоги [4, с. 24]. Сам факт визначення академічної доброчесності через призму обов'язковості для учасників освітнього процесу виводить категорію академічної доброчесності у площину нормативних категорій, вимог, що регламентують соціальну поведінку людини виходячи з суспільної

необхідності. Що спонукає акцентувати цю проблему крізь призму дихотомії суспільного та особистого інтересу, їх поєднання та гармонізації.

Держава формулює своє бачення нормативних вимог академічної доброчесності та підкреслює її засадничість та принциповість як базового елементу державної освітньої політики та визначає її невід'ємну роль у системі забезпечення якості освіти. З іншого боку, саме змістовне наповнення категорії обов'язку зазвичай визначається як внутрішня якість і стимул поведінки людини, зумовлені не так зовнішніми обставинами, як внутрішнім її вибором. І, таким чином, внутрішні та зовнішні аспекти обов'язковості дотримання норм та вимог академічної доброчесності по ідеї знаходять (чи повинні знайти) злагоженість у власному досвіді людини, узгодити суспільні та індивідуальні інтереси.

Ще однією категорією, що визначає саму суть академічної доброчесності, є категорія «довіри», яка пов'язується із результатами академічної діяльності (як освітньої, так і наукової). Як цілком слушно вказується «академічна (дослідницька) доброчесність є основою поведінки та діяльності науковців, це засаднича цінність, що обумовлює довіру науковців один до одного та суспільної довіри до науки як такої» [1, с. 128].

Зазвичай ми розуміємо довіру як такий стан взаємовідносин, який передбачає відкритість та впевненість у порядності суб'єктів цих відносин. А, відтак, готові вступати у комунікацію. У випадку академічної доброчесності мова йде в першу чергу про таку поведінку, яка б відповідала тим нормам та вимогам, які член академічної спільноти зобов'язався виконувати. І це має відобразитися у результатах його діяльності, довіра до яких і стає ключовим елементом морально-етичної системи академічної доброчесності.

Важливість саме цього аспекту функціонування академічної доброчесності підкреслюється включенням довіри у перелік фундаментальних її цінностей (наряду із чесністю, справедливістю, повагою, відповідальністю та мужністю), розробленого Міжнародним центром академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики Університету Клемсон (Південна Кароліна, США). Підкреслюється, що довіра має два виміри: зовнішній та внутрішній. Довіра серед всіх інших цінностей визначається як ключова, адже дозволяє, з одного боку, тим, хто знаходиться поза межами академічної спільноти, вірити у цінність та вартість наукового дослідження, викладання та здобутого ступеня. А з іншого боку – всередині наукової та освітньої спільноти створюється атмосфера довіри, що має сприяти співпраці, створюючи середовище, у якому учасники є чесними та справедливими одне з одним [7, р. 14].

Література:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДПІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Зарівна Н. О., Поляк О. Б., Горлачук Н. В. Академічна доброчесність – основа для забезпечення якісної освіти. *Медична освіта*. 2020. № 1. С. 23–27.
5. Покотило К. М., Дробович А. Е. Академічна культура і доброчесність. Етика: навчальний посібник для педагогів / С. В. Скрипнікова, О. Ф. Коннов, Н. О. Савранська, О. П. Магеря, К. М. Покотило, Т. Ю. Шульга, Ю. Ю. Корнійчук, А. Е. Дробович, І. В. Овчаренко ; за заг. ред. проф. Т. І. Андрущенко. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 403–429.
6. Хмарський В. Academic integrity в США: кілька спостережень 2015 року. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. С. 53–92.
7. The Fundamental Values of Academic Integrity Second Edition International Center for Academic Integrity T. Fishman, Editor. Clemson University, 1999. 34 p.